

BORSA GEDEON- MűHELY- KONFERENCIA II.

Bibliofília és bibliográfia

2025. október 10.

Apponyi

APPONYI SÁNDOR
1844 – 1925



Magyar Nemzeti Múzeum
Közcgyűjteményi Központ

ORSZÁGOS
SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR



Program

9.30 Bokodi-Oláh Gergely köszöntője (OSZK)

9.35 Borsa Gedeon portréjának ünnepélyes átadása
(Borda Lajos antikvárius, Perger Péter – OSZK)

9.45 A konferencia megnyitása (Varga Bernadett – OSZK)

I. szekció

Elnök: Heltai János (OSZK)

9.50 Pogány György (Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekció):

Apponyi Sándor és a Magyar Bibliophil Társaság

10.10 G. Etényi Nóra (ELTE BTK Kora Újkori Történeti Tanszék): **Az Apponyi-gyűjtemény sokarcúsága. A visszafoglaló háború (1683–1699) összképe az Apponyi-röplapok tükrében**

10.30 Viskolcz Noémi (Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézet):

Jacques Rosenthal müncheni antikvárius és magyar kapcsolatai

10.50 Farkas Judit Antónia (Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár):

Kísérletek a hazai könyvgyűjtés fellendítésére a XIX. század végén és a XX. század elején

11.10 Kávészünet

11.25 Érdi Marianne (OSZK):

Pompás bőrkötések és színes papírok. Az Apponyi-könyvtár kötéseiről

11.40 Varga Bernadett (OSZK):

Apponyi Sándorné Esterházy Alexandra

11.55 Perger Péter (OSZK):

Petrik100 – rmny18. A retrospektív magyar nemzeti bibliográfia XVIII. századi szakasza új feldolgozásának gyakorlati tervei

12.10 Kérdések, vita

12.30 Ebédészünet

II. szekció

Elnök: P. Vásárhelyi Judit (OSZK)

14.00 Radványi Orsolya (MNM)

– Zichy Mihály (OSZK): **A lengyeli Apponyi-kastély sorsa a XIX–XX. században**

14.15 Túri Klaudia (OSZK):

Apponyi Sándor modern könyvtára

14.30 Garadnai Erika (OSZK):

Az Apponyi-könyvtár útja a budai várba

14.45 Deák Eszter (OSZK):

Tudománytörténeti adalékok Apponyi Sándor leveleiben az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában

15.00 Kávészünet

15.15 Forgács Hajnalka (Szegedi

Tudományegyetem – Országgyűlési Könyvtár):

Ghyczy Ignác (1799–1870) könyves műveltsége

15.30 Szovák Márton (OSZK):

Itáliai posszesszorok Apponyi Sándor gyűjteményében

15.45 Kovács Eszter (OSZK):

Joannes Dubravius és Apponyi Sándor

16.00 Szebelédi Zsolt (OSZK):

Az Apponyi-gyűjtemény vízjelvizsgálatának lehetséges hozadéka a könyvtörténeti és papírtörténeti kutatásban

16.15 Kérdések, vita, a konferencia zárása

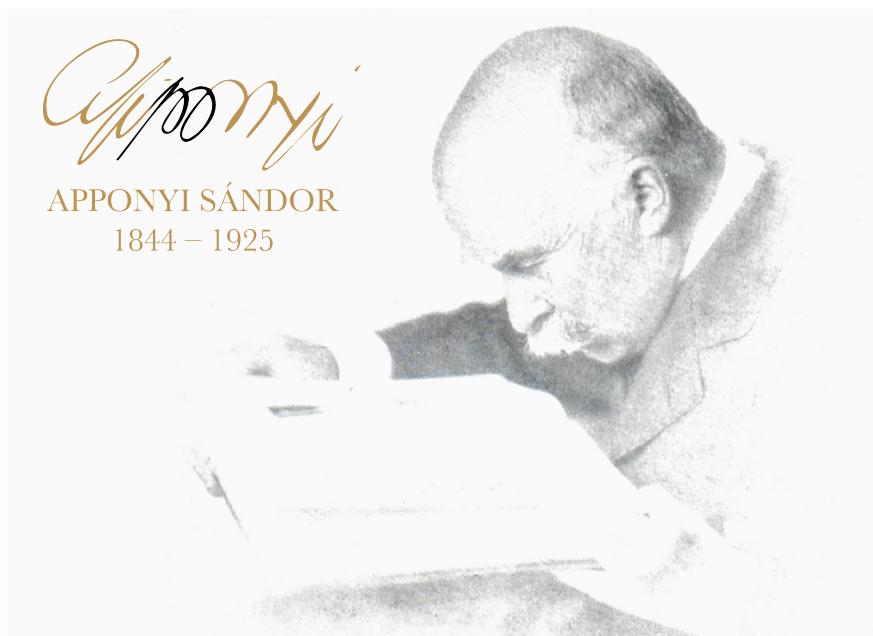
A Borsa Gedeon-műhelykonferenciáról

A nemzeti könyvtár fontos feladata, hogy állományának gyarapítása és megőrzése mellett az itt folyó munka során feltárt új tudományos eredményeket bemutassa a szakmai közönségnek, s aktívan részt vegyen a hazai tudományosságban. A Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűteményi Központ Országos Széchényi Könyvtár legrégebbi nyomtatott könyvanyagát őrző, feldolgozó és gyarapító, egyben a retrospektív bibliográfiakészítés feladatát is ellátó Régi Nyomtatványok Tára (RNYT) (benne a korábbi Könyv- és Művelődéstörténeti Kutatócsoporttal) ennek a küldetésnek a jegyében szervezi meg *Borsa Gedeon-műhelykonferencia* című sorozatát.

Az évente megrendezendő konferencia az itt dolgozó, kutató kollégáknak és meghívott előadóinknak is lehetőséget kíván adni arra, hogy a Régi Nyomtatványok Tára gyűjteményéhez és az itt folyó, nemzetközileg is elismert bibliográfiai munkához kapcsolódó kutatási eredményeiket bemutassák, különös tekintettel azok könyv-, nyomdászat-, művelődés- és irodalomtörténeti vonatkozásaira.

Bibliofília és bibliográfia

Az idei konferencia témája elsősorban a száz éve elhunyt bibliofil mecénás, *Apponyi Sándor* munkássága köré szerveződik, de fórumot adunk a szintén száz éve elhunyt *Petrik Gézára* való emlékezésnek is.



Deák Eszter

(Országos Széchényi Könyvtár)

Tudománytörténeti adalékok Apponyi Sándor leveleiben az OSZK Kézirattárában

Minthogy Apponyi Sándor levelezése jelenlegi tudásunk alapján nem maradt fenn, annál értékesebb az a huszonegy személyhez írt mintegy hetven levele, amely az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában maradt ránk. Hóman Bálinthoz és Klebelsberg Kunóhoz írott levelei az Apponyi-anyag közgyűjteménnyé válásának folyamatát dokumentálják, a kor neves történészeihez, Szilágyi Sándorhoz és Schönherr Gyulához szóló levelei pedig érdekes tudománytörténeti adalékokkal szolgálnak az Apponyi-gyűjtemény könyv- és metszetállományával kapcsolatban, egyben hiteles közelképet adnak Apponyi Sándorról, az emberről és tudósról.

Érdi Marianne

(Országos Széchényi Könyvtár)

Pompás bőrkötések és színes papírok. Az Apponyi-könyvtár kötéseiről

Az előadás betekintést nyújt a korabeli kötések és a felhasznált anyagok készítése technikájába. Megtudjuk, mitől különleges a maroken bőr, milyen módszerrel készültek a színes, márványozott papírok, hogyan dolgoztak a könyvkötők.



Az Apponyi házaspár az 1920-as évek elején
(OSZK Kézirattár Arcképgyűjtemény 1082)

Farkas Judit Antónia

(Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár)

Kísérletek a hazai könyvgyűjtés fellendítésére a XIX. század végén és a XX. század elején

Az 1920-ban alakult Magyar Bibliophil Társaság (MBT) gróf Apponyi Sándort választotta díszelnökévé. A neves könyvgyűjtő tanácsaival, ötleteivel és páratlanul értékes gyűjteménye kötetinek átengedésével az MBT kiállításaira nagyban hozzájárult az egyesület színvonalas tevékenységéhez. Az 1925-ben bekövetkezett halálát követő évben az MBT jelentette meg a *Gróf Apponyi Sándor emlékezete* című kötetet. A magyar könyvgyűjtőknek és könyvbarátoknak fórumot adó szervezet, amely a bibliofilek tevékenységét és érintkezését segítve a könyv gyűjtését, kultuszát és a legújabb könyvművészeti törekvések népszerűsítését, a könyvtörténeti kutatások előmozdítását tűzte ki célul, a nyugat-európai társintézményeknél jelentősen később alakult meg. Ez azonban nem jelentette azt, hogy néhány magánszemély és egyesület már a XIX. század végétől ne tett volna kísérletet arra, hogy Magyarországon is megteremtse a könyvgyűjtés fellendüléséhez szükséges feltételeket. Előadásomban ezeket az egyéni és kollektív kezdeményezéseket tekintem át.

Forgács Hajnalka

(Szegedi Tudományegyetem – Országgyűlési Könyvtár)

Ghyczy Ignác (1799–1870) könyves műveltsége

Ghyczy Ignác komáromi könyvgyűjtő a tatai Esterházy-uradalom gazdatisztje, prefektusa, majd jószágigazgatója volt, akinek tizennégyezer kötetet számláló könyv- és hírlapgyűjteményét gyermekei 1872-ben a Képviselőházi Könyvtárnak adományozták, letéve ezzel a mai Országgyűlési Könyvtár alapjait. Ez a XVIII–XIX. századi, nemzedékeken át gyarapított nemesi családi magánkönyvtár tematikailag minden területet lefed, és nyelvilag is sokszínű: magyar, német, francia és latin nyelven kiadott politikai, jogi, államtudományi, történeti, földrajzi, gazdasági, teológiai, hadtudományi, irodalomtudományi és szépirodalmi műveket tartalmaz. A képviselőház könyvtári bizottságának 1873. június 30-i jelentése szerint „[k]iemelendők ezek közt a ritkán és nehezen teljesen megszerezhető nagy munkák”... Előadásomban Ghyczy Ignác saját kezűleg írt katalógusát mint jegyzékszerű forrást felhasználva szeretném bemutatni a gyűjtemény összetételét és elhelyezni a könyvtárat a kor hasonló jellegű könyvgyűjteményei között.



A nemzeti könyvtár köszönő oklevele Apponyi Sándor adományáért (1924).
Akantisz Viktor műve (OSZK Régi Nyomtatványok Tára)

Garadnai Erika

(Országos Széchényi Könyvtár)

Az Apponyi-könyvtár útja a budai várba

Ebben az évben érdemes megemlékezni arról is, hogy az Apponyi Sándor által a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának adományozott főúri magángyűjtemény – az OSZK egész gyűjteményével együtt – éppen negyven évvel ezelőtt költözött a Budavári Palota F épületébe, és 1985 tavaszán nyílt meg a nagyközönség, illetve a kutatók előtt. Az előadás történeti áttekintést nyújt Apponyi Sándor lengyeli könyvtárának a Nemzeti Múzeum épületében való elhelyezésétől egészen az 1985-ös várba költöztetéséig. Rámutat a muzeális anyag elhelyezésének építészeti, kultúrpolitikai problematikájára, illetve arra az ambivalens helyzetre, hogy a szocialista építészet reprezentatív épületének számító könyvtárban, kompromisszumokkal ugyan, de mégis kiemelt helyet kaphatott Apponyi Sándor hungarikagyűjteménye.

G. Etényi Nóra

(ELTE BTK Kora Újkori Történeti Tanszék)

Az Apponyi-gyűjtemény sokarcúsága. A visszafoglaló háború (1683–1699) összképe az Apponyi-röplapok tükrében

Az Apponyi-gyűjtemény értékét sokrétűen jellemzi az unikális nyomtatványok, metszetek nagy száma. A gyűjtemény tudományos jelentőségét és hosszú távú használhatóságát leginkább mégis Apponyi Sándor széles tematikára, meghatározó fordulópontokra, szereplőkre, színterekre, alkotókra, műfajokra, nyomdacentrumokra fókuszáló, szisztematikus gyűjtői koncepciója határozta meg. A gyűjtemény különösen gazdag az 1683 és 1699 közötti nagy török háborúról közzétett röplapokban, amelyek kvalitásos metszetei, érdemi információkkal közzétett háttérismeretei bizonyítják az Oszmán Birodalommal küzdő Magyar Királyság kora újkori nemzetközi reprezentációjának politikai, kulturális jelentőségét, többértékes elemzési lehetőséget kínálva.



Apponyi Sándor hungaricagyűjteménye a lengyeli kastélyban Raoul Frank bútoraival
(OSZK Régi Nyomtatványok Tára)

Kovács Eszter

(Országos Széchényi Könyvtár)

Joannes Dubravius és Apponyi Sándor

Apponyi Sándor gyűjteményében alig találunk bohémikumokat. Tisztán nyelvi bohémikumot egyáltalán nem vásárolt, magyar vonatkozású területi vagy szerzői bohémikumokat igen, de nem kiemelkedő mennyiségben. Ennek ellenére beszerezte Joannes Dubravius, azaz Jan Skála z Doubravky a Hradiště (–1553) olomouci püspök két legfontosabb művét, a Csehország történetéről szóló *Historiae regni Boiemiae...* (App H. 324) című, latin nyelvű krónikát és egy értekezést a halastavakról (*De Piscinis...*, App H. 1743). A morva püspök műveinek számos magyar vonatkozása van. Nem csupán azért, mert magyarokkal kapcsolatos eseményekről is beszámol, hanem azért is, mert krónikája a XVIII. század végéig állandó forrása a magyarországi történetírók műveinek. A könyv állapota arról tanúskodik, hogy Dubravius krónikája nem tartozott a gróf leggyakrabban forgatott olvasmányai közé, beszerzése azonban bölcs döntésnek bizonyult, hiszen olyan könyvről van szó, amely még évszázadokig hatott a magyar tudományosságra. Előadásomban elsősorban az idézett Dubravius-köteteket, másodsorban a gyűjtemény egyéb olyan darabjait mutatom be, amelyek a cseh tudományosság számára is érdekesek lehetnek.

Perger Péter

(Országos Széchényi Könyvtár)

Petrik100 – rmny18.

A retrospektív magyar nemzeti bibliográfia XVIII. századi szakasza új feldolgozásának gyakorlati tervei

Száz éve hunyt el Petrik Géza bibliográfus, az 1711 utáni kétszáz év retrospektív magyar nemzeti bibliográfiájának lényegében egyszemélyi megalkotója. Az 1801 előtti hazai könyvtermés tekintetében kényszerűen hiányos munkáját Borsa Gedeon koncepciója alapján az OSZK-nál működő munkacsoport egészítette ki az előző évtizedekben. A korábbi adatgyűjtéseknek és a pótkötetek publikálásának köszönhetően az 1800-ig megjelent könyvanyagot 97-98 százalékos teljességgel sikerült regisztrálni. Így lehetővé vált és érdemesnek tűnik, hogy ennek az időkörnek a tekintetében megindulhasson a Petrik által a *Magyarország bibliographiájában* használt rendszer-nél részletesebb és annak elvi hiányosságait kiküszöbölni igyekvő, új szempontú feldolgozás.

A nyelvi és területi hungarikumokat feldolgozó „rmny18” munkacímre keresztelt vállalkozás elvi elképzelését a korábbi évtizedekben Borsa Gedeon, majd újabb gyakorlati szempontokkal frissítve P. Vásárhelyi Judit már felvázolta. Az előadás össze kívánja foglalni a lezártnak tekinthető *Pótlások* eredményeit, feleleveníteni az említett terveket, majd néhány elkészített mintatétel tanulságai, valamint azoknak az elvégzendő feladattal való összevetése alapján a szakma elé tárni a megvalósítás szóba jöhető gyakorlati lehetőségeit, módszerét, idő- és kapacitásigényét.

Pogány György

(Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekció)

Apponyi Sándor és a Magyar Bibliophil Társaság

A Magyar Bibliophil Társaság (MBT) 1920-ban alakult meg, és a grémium díszelnökévé választotta Apponyi Sándort. A bibliofil főúr értelemszerűen nem folyt bele a társaság napi munkájába, ugyanakkor nem kizárólag reprezentatív funkciót töltött be. A társaság kiállításokkal, előadásokkal és könyvek kiadásával kívánta szolgálni a könyvgyűjtés ügyét. Apponyi Sándor a könyvkiállításokra készségesen adott köteteket a gyűjteményéből, így könyvtárából több nyomtatványt is bemutatott az MBT 1921 és 1923 között rendezett tárlatain. Apponyi külön gyűjteménybe rendezett ritka könyveinek katalógusát Végh Gyula, az MBT elnöke tette közzé. A *Rariora et curiosa...* című katalógus két változatban látott napvilágot 1925-ben: egyszerűbb kivitelben az *OSZK címjegyzékei* elnevezésű sorozatban, valamint bibliofil változatban is az MBT kiadásában. A társaság és Apponyi kapcsolatának szép monumentuma továbbá az 1926-ban kiadott *Gróf Apponyi Sándor emlékezete* című emlékkönyv. Az előadás a kiállítási katalógusokban szereplő és Apponyi gyűjteményéből származó nyomtatványokat mutatja be, illetve kitér Dézsi Lajos professzor és Apponyi kapcsolatára, hiszen Dézsi részben MBT választmányi tagsága miatt került kapcsolatba Apponyi Sándorral, olyannyira, hogy a gróf őt kérte fel a hungarikakatalógus harmadik és negyedik kötetének sajtó alá rendezésére.



A lengyeli kastély 1896 körül.

Klősz György felvétele (Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár 1336/1963 fk)

Radványi Orsolya – Zichy Mihály

(Magyar Nemzeti Múzeum, Országos Széchényi Könyvtár)

A lengyeli Apponyi-kastély sorsa a XIX–XX. században

Tudományos és szakmai körökben ismert tény gróf Apponyi Sándor rendkívül nagy jelentőségű könyvadományozása a nemzet könyvtára számára. Sokkal kevésbé köztudomású, bár a nemes motivációt, az eszmei és anyagi értéket tekintve semmivel nem kisebb jelentőségű gróf Apponyi Sándorné született gróf Esterházy Alexandra adománya a Magyar Nemzeti Múzeum javára a lengyeli kastélyt, annak berendezését és a hozzá tartozó birtokot illetően. Az előadás az Apponyi nemzetség lengyeli birtokáról, az Apponyi házaspárról, a kastély történetéről, berendezéséről, a benne őrzött értékekről szól – külön kiemelve a Tanácsköztársaság alatt történeteket Alexandra visszaemlékezése alapján –, valamint mindezek sorsáról az Apponyi házaspár halála után.

Szebelédi Zsolt

(Országos Széchényi Könyvtár)

Az Apponyi-gyűjtemény vízjelvizsgálatának lehetséges hozadéka a könyvtörténeti és papírtörténeti kutatásban

Apponyi Sándor hungarikagyűjteménye a Régi Nyomtatványok Tárának egyik különösen értékes egysége, hiszen a magyar történelemre vonatkozó elsőrangú külföldi forrásokat, sőt esetenként unikumokat őriz. Az anyag tartalmi feldolgozása mellett azonban létezik egy olyan szegmens, amelyhez mindeddig senki nem nyúlt: az egyes kötetek előzéklapjainak vízjelei még feldolgozatlanok. Előadásomra készülve a teljes anyag egyharmadát átvizsgáltam, és minden esetben, ahol vízjelet találtam, azt rögzítettem, valamint – ahol erre lehetőség nyílt – azonosítottam is. Most példákkal illusztrálva mutatom be, hogy a vízjelek feltárása, a készítő cég és így a papírkészítő műhely beazonosítása milyen többletinformációkkal gazdagíthatja a gyűjtemény kutatását.



Apponyi Sándor a lengyeli kastély könyvtárszobájában 1907 körül.
Ismeretlen fotográfus (Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár 350/1963 fk)

Szovák Márton

(Országos Széchényi Könyvtár)

Itáliai posszesszorok Apponyi Sándor gyűjteményében

Itália és a Magyar Királyság kulturális kapcsolatai a könyvkultúra területén is egyértelműen megjelennek: Hess András például Rómában dolgozott budai vállalkozását megelőzően, Aldus Manutius több hungarus személynek dedikált a nyomtatványai közül, és a magyar egyházme-gyek szerkönyvei is gyakran itáliai műhelyekből kerültek ki. Mindezek mellett pedig a földrajzi kö-zelség miatt a történelmi események hírei rölapok formájában járták be az Appennini-félszige-tet. Apponyi Sándor hungarikagyűjteményének összeállításakor ebből a sokszínű nyomdászati termésből is gazdagon merített. Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy az Apponyi-gyűj-temény itáliai posszesszorait megvizsgáljam, kik lehetek azok, akik „öntudatlan” vagy éppen tudatos hungarikagyűjtőként, a magyarországi események iránt érdeklődőként efféle nyomtat-ványokat birtokoltak.

Túri Klaudia

(Országos Széchényi Könyvtár)

Apponyi Sándor modern könyvtára

Ha Apponyi Sándor neve szóba kerül, legtöbbször a híres hungarikagyűjteményére gondolnak. Modern bibliotékájára viszont, amelyet nagy könyvtárként is szoktak emlegetni, mind ez idáig kevesebb figyelem irányult. Jegyzéke 1751 művet (4245 kötetet) sorol fel, köztük klasszikusokat, útleírásokat, történelmi és művelődéstörténelmi munkákat. Előadásomban e sokrétű és izgalmas gyűjteménybe kínálok betekintést.



Nagy könyvtárszoba a lengyeli kastélyban.
Ismeretlen fotográfus (Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár 550/1950 fk)

Varga Bernadett

(Országos Széchényi Könyvtár)

Apponyi Sándorné Esterházy Alexandra

A „két szép csillag”, Apponyi Sándor és Esterházy Alexandra negyvenhét évig élt harmonikus házasságban, egészen a gróf 1925-ben bekövetkezett haláláig. Előadásom fókuszában most az eddig csak töredékesen ismert (mecénás)társ, Apponyi Sándorné Esterházy Alexandra áll, akinek újságcikkekből, személyes dokumentumokból és képekből kibontakozó életpályáját követjük végig. Élete fontosabb eseményeinek ismertetése mellett betekintünk festői és írói munkásságába, górcső alá vesszük celebritásként a társasági életben való szereplését, valamint bemutatjuk az általa végzett sokféle jótékonyági munkát is.

Viskolecz Noémi

(Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézet)

Jacques Rosenthal müncheni antikvárius és magyar kapcsolatai

Jacques Rosenthal (1850–1937) müncheni antikvárius neve elsősorban Apponyi Sándor révén ismert a magyar könyvtörténetben mint a négy hungarikakötet kiadója (Jacques Rosenthal Verlag, München: 1903, 1905, 1925, 1927). A Rosenthal-antikvárium az egyik legfontosabb német kereskedés volt a XX. század első harmadában, amely óriási ügyfélkörrel rendelkezett. Olyan bibliotékák vásároltak tőle, mint a koppenhágai Királyi Könyvtár, a New York-i Morgan Könyvtár és Múzeum vagy éppen az Országos Széchényi Könyvtár. Mellettük tehetős magángyűjtők is megtalálhatók, mint Aby Warburg kultúratudós, Apponyi Sándor és Vigyázó Ferenc. A zsidó származású Rosenthal család jelentős szerepet játszott abban, hogy München a nemzetközi művészeti, régiség- és könyvkereskedelem egyik központjává vált. A nemzetiszocialisták hatalomra jutása 1935-ben a család kényszerű emigrálásához vezetett. Brienner Straße 47. szám alatti üzletüket eladták. A család levéltára nemrég jutott a müncheni városi levéltárba. Az előadásban Jacques Rosenthal üzleti filozófiáját, magyar kapcsolatait és különösen Apponyi Sándorhoz fűződő viszonyát tárgyalom új források alapján.

BORSA
GEDEON-
MűHELY-
KONFERENCIA II.

Bibliofília
és bibliográfia



Magyar Nemzeti Múzeum
Közcgyűjteményi Központ

ORSZÁGOS
SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR

